

Сучасний розвиток музеїв-скансенів в українській музейній структурі

Проненко Ірина Віталіївна

У статті висвітлюється сучасний розвиток музеїв-скансенів України. Розкриваються основні тенденції та особливості цього процесу. Автор розглядає можливості, які надають музеї-скансени для презентації історико-культурної спадщини. Висвітлюються можливості залучення сучасних інформаційних технологій до розвитку скансенів.

Ключові слова: музей-скансен, трансляція культурних цінностей, нематеріальна культурна спадщина, доповнена реальність.

Проненко Ирина. Современное развитие музеев-скансенов в украинской музейной структуре.

В статье освещается современное развитие музеев-скансенов Украины. Раскрываются основные тенденции и особенности этого процесса. Автор рассматривает возможности, которые дают музеи-скансены для презентации историко-культурного наследия. Рассматриваются возможности использования современных информационных технологий для развития скансенов.

Ключевые слова: музей-скансен, трансляция культурных ценностей, нематериальное культурное наследие, дополненная реальность.

Pronenko Irina. Current development of museums-scansen in the Ukrainian museum structure. The article describes the current development of Ukrainian museums-scansenes. The main tendencies and peculiarities of this process are revealed. The possibilities of providing the presentation of the historical and cultural heritage by this type of museum are examined. The opportunities of using the modern information technologies for the development of scansens are analyzed.

Keywords: museum-scansen, translation of cultural values, intangible cultural heritage, augmented reality.

Важливим чинником формування національної свідомості, історичної пам'яті, почуття національної гідності нашого народу було і залишається музейництво. Етнографічні музеї, особливо музеї-скансени, стають осередками культурного та духовного розвитку народу. Вони допомагають гуманізації суспільства та ствердженню української нації через знайомство

з її матеріальною та нематеріальною культурною спадщиною. Тому дуже важливо розвивати існуючі та заохочувати створення нових музеїв-скансенів на нашій території. Це дозволить познайомити українців та іноземців із матеріальним та нематеріальним здобутком України.

Вивченням музеїв-скансенів займалися такі дослідники? як З. С. Гудченко [2], А. Г. Данилюк, І. Д. Красовський [3], В. Г. Шмельов [20] та інші. В їхніх роботах скансени розглядаються як архітектурне чи етнографічне надбання, проте досліджень сучасного становища цього виду музеїв на території України майже немає. Сьогодні потребує швидкого реагування на потреби суспільства. В даній роботі були використані найновіші відомості про розвиток музеїв-скансенів на території України. Автор використовував усні свідчення, отримані у ході бесід зі співробітниками українських музеїв-скансенів, таких як Національний музей народної архітектури та побуту України у Пироговому, Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини у Переяславі-Хмельницькому, Закарпатський музей народної архітектури та побуту в Ужгороді. Також були проаналізовані сайти досліджуваних музеїв, що дають змогу відстежувати у теперішньому часі музейні події та реакцію на них відвідувачів [11-17].

Мета дослідження – охарактеризувати сучасні перспективи розвитку музеїв-скансенів у вітчизняній практиці, з'ясувати, які можливості для розвитку вітчизняного музейництва дає поширення мережі скансенів в Україні.

Скансени – це етнографічні музеї просто неба, тобто своєрідні архітектурно-етнографічні комплекси під відкритим небом з міні-музеями в окремих будівлях. Це дає змогу демонструвати пам'ятки матеріальної і духовної культури в умовах, максимально наближених до аутентичних. Пізнавальне значення та емоційний вплив таких музеїв дуже великий [1, с. 80]. Музей-скансен виступає як сховище матеріальної і духовної спадщини і, одночасно, як транслятор культурних цінностей. Презентації нематеріальної культурної спадщини в музеях скансенівського типу – це одна з основ збереження сучасної етнічної культури. При цьому під нематеріальною спадщиною ми маємо на увазі звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти та культурні простори, які визнані спільнотами, групами і, в деяких випадках, окремими особами як частина їхньої культурної спадщини [10].

Перший скансен на території України було засновано у 1964 році в Переяславі-Хмельницькому, що на Київщині. Згодом музеї скансенівського типу з'явилися в Ужгороді (1965), Львові (1966), Києві (1969), Чернівцях (1977) [2]. Зараз в Україні діє 17 музеїв-скансенів і кожного року ця цифра

зростає. Великої популярності в Україні здобули такі музеї-скансени як Національний музей народної архітектури та побуту України у Пироговому [16], Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини у Переяславі-Хмельницькому [15], Музей народної архітектури та побуту у Львові [14], Закарпатський музей народної архітектури та побуту в Ужгороді та інші. Суттєву роль у розвитку системи музеїв-скансенів України відіграють і приватні музеї («Мамаєва Слобода» [11] та інші), що мають більше можливостей для атракції відвідувачів, зокрема, частіше оновлюють свої колекції та більш жваво залучають новітні інформаційні технології.

Сучасний стан музейної справи орієнтована на інтегративність, залученість, комплексність, взаємозумовленість музею та об'єктів зберігання [6]. Все це гармонійно поєднується в музеях-скансенах, що відтворюють, зокрема, національні цінності через поєднання матеріальної та нематеріальної спадщини. Через музеї-скансени до національних традицій долучаються, перш за все, діти як дошкільного віку, так і школярі. У цих музеях вони можуть спробувати стародавні ремесла на собі чи дізнатися цікавинки з минулого.

На сучасному етапі все більшого значення у діяльності скансенів набуває використання сучасних інформаційних технологій, в тому числі, технологій доповненої реальності чи QR-кодів. Доповнена реальність – це пряме або непряме відображення навколишньої дійсності в реальному часі, елементи якої доповнені створеним на комп'ютері віртуальним простором (звуками, відео, графікою, даними з GPS) [4]. Найбільший інтерес для реалізації методу «доповненої реальності» представляє сьогодні створення тривимірних моделей об'єктів на екранах смартфонів, планшетних комп'ютерів, а також низки перспективних пристроїв (окуляри Google-скла, Смарт-бачення, чи 3D-маніпулятори). Ці технології створюють можливість організації інтерактивного середовища всередині музейного простору. Крім того, нові інформаційні технології полегшують проведення суспільно-резонансних акцій, PR-заходів, що дає змогу зацікавити та долучити до відвідування музеїв якомога більше відвідувачів та волонтерів.

Нещодавно команда Google в Україні за участі Міністерства культури України представила віртуальний тур по українським музеям під відкритим небом. Сім музеїв в різних регіонах України тепер відкриті для віртуальної екскурсії, а саме: Національний музей народної архітектури та побуту України у Пироговому, Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини у Переяславі-Хмельницькому, Музей народної архітектури та побуту у Львові, Закарпатський музей народної архітектури та побуту в Ужгороді, «Мамаєва Слобода», Запорізьська Січ та резиденція

Богдана Хмельницького в Чигирині [7]. Цей проєкт дає можливість тим, хто невзможі відвідати музей під відкритим небом, дізнатися більше про народну архітектуру та побут наших предків в режимі онлайн.

Загалом, нові інформаційні технології дозволяють розширити межі експозиції, показати величезний обсяг додаткової інформації і багаторазово посилити емоційний вплив на відвідувача. У той же час, новітні технології є лише доповненням до експозиції музеїв. Маленькі відвідувачі беруть участь у майстер-класах з традиційної кулінарії [13], гончарства [11], плетіння [16] і т.д. Кожен український музей-скансен характеризується різноманітністю подібних занять як для дітей, так і для дорослих. Родини із задоволенням відвідують свята та фестивалі, що регулярно організуються музейниками скансенів. Про це свідчать відгуки в соціальних мережах, дані самих музеїв та туристичних агенцій, що відкривають все нові тури до музеїв-скансенів [5; 6].

Таким чином, звернення до нематеріальної спадщини і включення її до площини музейної діяльності можна розглядати як процес, що робить модель музею-скансену більш «живим». При цьому зберігаються інституційні особливості музею, проте він стає все менш консервативним та більше відповідає запитам та побажанням сучасної людини.

Функція трансляції цінностей в музеї-скансені розкривається через спадкоємність традицій за допомогою діалогу з відвідувачем. Найбільш пріоритетними формами трансляції нематеріальної спадщини нам видаються комплексні, оскільки вони найбільш емоційно і барвисто відтворюють нематеріальну спадщину в музейному просторі. Серед найцікавіших комплексних форм виділяється музейне свято та музейний фестиваль [18].

Ефективна трансляція та збереження нематеріальної культурної спадщини в скансенах сприяє зростанню туристичного попиту на цей вид музеїв. Крім того, цікавість до національної культури активізується в переломні моменти розвитку суспільства, коли очевидно є криза його ідентичності. Як зазначали у бесідах за автором робітники музеїв-скансенів, порівняно з другою половиною ХХ та початком ХХІ ст. музеї-скансени нині отримали більшу популярність серед українців. Про це ж свідчить і збільшення у туристичних агенціях кількості екскурсійних подорожей до музеїв-скансенів України [5; 6]. Зростає кількість українських скансенів. Як було зазначено вище, наприкінці 80-х років ХХ ст. скансенів було 6, зараз їх налічується 17. Все це зумовлює необхідність подальшої роботи з модернізації вже існуючих музеїв-скансенів та впровадження нових, аби задовольнити сучасні потреби суспільства.

Сучасний музей-скансен виступає як своєрідна моделююча система культури. Тому завдання музею-скансену полягає не в тому, щоб дати

фундаментальні знання, а у формуванні (вдосконаленні, закріпленні) ставлення людини до світу, його минулого.

Сьогоднішній досвід функціонування музеїв-скансенів показує, що за змістовним наповненням ці види музеїв є інноваційними. Залучення новітніх методів у музейній практиці дає можливість інтегрувати зусилля сім'ї, школи, громадських організацій, культурних та мистецьких об'єднань (фестивалі народної творчості, конкурси талантів). Зараз у скансенах активно впроваджуються для школярів відкриті уроки за участі акторів. Громадські організації на базі музею проводять просвітницьку діяльність, благодійні акції. Можна стверджувати, що музеї-скансени мають потенціал для реалізації рекреативного, розвиваючого, морального, естетичного дозвілля. Отже, скансени починають «осучаснюватися» та розвиватися, формуючи духовні та сімейні цінності і традиції. Таким чином, вони позиціонують себе унікальними соціально-культурними та педагогічними комплексами, що розвиваються та «йдуть у ногу з часом».

Як бачимо, скансени – це тип музею, що має великий потенціал для розвитку у сучасних умовах. Зростання мережі скансенів – це світова тенденція, що проявляється і в Україні. Сьогодні музеї скансенівського типу значно розширили традиційні методи своєї роботи. За останні роки такі музеї викликають все більший інтерес суспільства. Можна зробити висновок, що при їхній правильній організації, професійному підході та умілому менеджменті за такими музеями – перспективне майбутнє.

Наприкінці хотілося б зазначити, що хоча музеї-скансени і розвиваються досить активно, проте це не стосується Харківщини. На сьогодні немає музею-скансену, що гідно презентує Харківську область. При цьому регіон має культурний та туристичний потенціал, зокрема, значну та унікальну археологічну спадщину, для створення тут музеїв скансенівського типу.

Література

1. Афанасьєв, О. Є. Скансени України як важливий туристичний ресурс / О. Є. Афанасьєв, Є. В. Бурлака, Ю. М. Маркіна // Туристична індустрія : сучасний стан та пріоритети розвитку : Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. – Луганськ, 2009. – С.80–84. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/afanasjev5.htm. – Назва з екрану.

2. Гудченко, З. Музеї народної архітектури України / З. Гудченко . – К., 2007. – 120 с.
3. Данилюк, А. Музей народної архітектури та побуту у Львові / А. Данилюк, І. Красовський, Б. Рибак, В. Янов. – Львів, 1980.
4. Доповнена реальність: як пристрої розширюють межі сприйняття [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://techtoday.in.ua/reviews/dopovnena-realist-yak-pristroyi-rozshiryuyut-mezhi-spriynnyattya-25994.html> – Назва з екрану.
5. Екскурсії до музею Пирогово [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conciiergegroup.org/ukr/muzei-pirogovo/> – Назва з екрану.
6. Екскурсія до Пирогово. Казка під відкритим небом [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://toursdekiev.com.ua/> – Назва з екрану.
7. 3D-екскурсія українськими музеями під відкритим небом. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://museums.authenticukraine.com.ua/ua/> – Назва з екрану.
8. Закон України Про музеї та музейну справу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niez-pereyaslav.com.ua/ua/about>. – Назва з екрану.
9. Именнова, Л. С. Музейная дестинация в системе культурного туризма / Л. С. Именнова // V Международные музейные чтения «Современные проблемы музееведения» : Международная Интернет-конференция. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://wap.ogiik.forum24.ru/71-4-0-00000001-000-0-0-1304342208> .— Назва з екрана.
10. Конвенция ЮНЕСКО «Об охране нематериального культурного наследия» (2003). Париж, 17 октября 2003 г. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/cultural_heritage_conv.shtml – Назва з екрану.
11. Мамаєва Слобода [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://mamajeva-sloboda.ua/> – Назва з екрану.
12. Музей архітектури і побуту «Старе село» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.derev.org.ua/muzei/stareselo.htm>. – Назва з екрану.
13. Музей народної архітектури та побуту Прикарпаття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://davnyihalych.com.ua/muzei/muzeiarhitekturi/item/79-muzei-narodnoi-arhitekturi>. – Назва з екрану.
14. Музей народної архітектури та побуту у Львові [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.skansen.lviv.ua/info/services>. – Назва з екрану.

15. Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niez-pereyaslav.com.ua/ua/about>. – Назва з екрану.
16. Національний музей народної архітектури та побуту України у Пирогові [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pyrohiv.com.ua/ua/>. – Назва з екрану.
17. Рокинівський музей історії сільського господарства Волині-скансен [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://volyn-museum.at.ua/index/rokinivskij_muzej_istoriji_silskogo_gospodarstva_volini_skansen/0-23. – Назва з екрану.
18. Сотникова, С. И. Музей в меняющемся мире (наука и практика) / С. И. Сотникова [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://museolog.rsuh.ru>
19. Хадсон, К. Общественное качество музея / К. Хадсон // Вестник Ассоциации «Открытый музей». — 1998. — № 2-3. — С. 46-51
20. Шмелев В. Г. Музеи под открытым небом: очерки истории возникновения и развития / В.Г. Шмелев. — К., 1983.